

ערך מתוך אנציקלופדיית המקדש

מכון המקדש

© כל הזכויות שמורות – אין להעתיק או להפיץ ללא רשות בכתב

פסח מדבר:

בחן את ידיעותיך – שאלות:

- א. האם ניתן לקיים את מצות קרבן פסח בחו"ל, וכיצד הקריבו ישראל את הפסח במדבר?
- ב. מדוע לא חגגו ישראל את הפסח בעת שהותם במדבר?
- ג. מי היו האנשים אשר נטמאו לנפש אדם ולא יכלו להקריב פסח ראשון?

פסח מדבר: קרבן פסח שהקריבו ישראל בעת שחנו לרגלי הר סיני.

הפסח שהקריבו ישראל במדבר מביא לידי ביטוי את קיום דבר ה' למשה - "בהוציאת את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה"[1]. כלומר, פסח זה הוא הראשון שישראל מקריבים כבני חורין. כמו כן בכך התקיימו דברי משה לפרעה: "שלח את עמי ויחוגו לי במדבר"[2], והרי הם חוגגים פסח בהיותם לעם, בנוסף לפסח הראשון שחגגו במצרים. הקרבת קרבן פסח על ידי ישראל לרגלי ההר, מהווה השלמה לחנוכת המשכן, שכן, תחילה הקריבו משה אהרון ובניו קרבנות מילואים. לאחר מכן הובאו קרבנות הנשיאים במשך שנים עשר יום. לבסוף בארבעה עשר לחודש, הובאו קרבנות היחידים של כל עם ישראל כחג החרות בהבאת קרבן הפסח.

'פסח מדבר' – הקרבת הפסח לרגלי הר סיני בתחום ארץ ישראל: על קרבן הפסח נאמר בתורה: "והיה כי תבואו אל הארץ, אשר יתן ה' לכם כאשר דיבר - ושמרתם את העבודה הזאת"[3], מכאן, שהחובה להקריב את הפסח מתקיימת דווקא בארץ ישראל ולא בחוץ לארץ. מובן, אפוא, מדוע החלו ישראל לקיים מצווה זו בהיותם בהר סיני, זאת, כדברי המדרש הכולל חבל ארץ זה במפורש בתחומי ארץ ישראל: "והיה כי תבואו אל הארץ" - תלה הכתוב לעבודה זו מביאתן לארץ, 'כאשר דיבר' - והיכן דיבר? - 'והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב'[4]... ואומר: 'ושתי את גבולך מים סוף' [שעברו ישראל ביציאת מצרים] ועד ים פלישתים, וממדבר עד הנהר [נהר פרת]'[5]. נמצא, שחייב הקרבת הפסח חל על התחום שבגבולות 'ברית בין הבתרים', שנתן ה' לאברהם, יצחק ויעקב[6], והחייב להקריב קרבן פסח תחילתו לרגלי הר סיני[7].

פסח מדבר' – הוקרב בשנה השנית לצאת ישראל ממצרים: בשנה השנית לצאת בני ישראל ממצרים מצוה ה' את משה לומר לבני ישראל, להקריב את הפסח במועדו, בחודש ניסן, ככתוב: "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו. בארבעה עשר יום בחדש הזה בין הערבים תעשו אותו במועדו, ככל חוקותיו וככל משפטיו תעשו אותו" [8]. וכך נחגג הפסח הראשון במדבר [9].

אכילת קרבן פסח ב'פסח מדבר'

בציור נראה מחנה שבט לוי השוכן במדבר סביב המשכן, בעת אכילת קרבן פסח בליל פסח. הכל ישבו בחבורות באהליהם ואכלו את הקרבן ככתוב. מדבר' חז"ל עולה, ששאר שבטי ישראל נהגו כך שנה אחת בלבד, ואילו שבט לוי עשו את הפסח באופן זה ארבעים שנה.

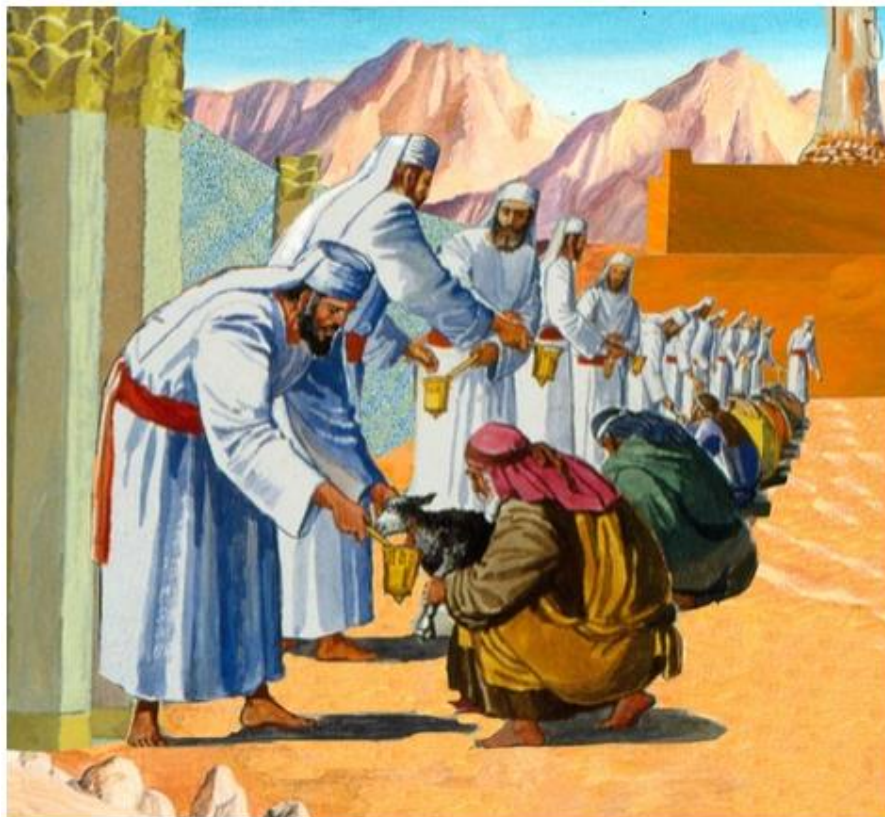
ארבעים שנה במדבר – וישראל עושים פסח אחד: כתבו הראשונים: "גנותן של ישראל, שכל ארבעים שנה, שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד" [10]. אכן, שאלה היא, מדוע לא קיימו את המצוה במהלך תקופה זו? מדבר' חז"ל מתבררת הסיבה, שכן, במהלך ארבעים שנות הגזירה לא היו ישראל נימולים עקב תנאי המדבר [11], והלכה היא, שאדם שאחד מבניו אינו נימול אינו יכול לעשות הפסח. רק בבואם אל ארץ כנען, בעמדם בגלגל אל מול חומות יריחו מלו ישראל את עצמם, ושם עשו את הפסח ככתוב [12]. כמו כן היו 'מזופין' אחר חטא העגל - "ולא היו ראויין לאור נוגה" [13], לפיכך לא הקריבו בארבעים שנות נדודיהם גם תמידין ומוספין. ואמרו חז"ל במדרש: "ויעשו [ישראל] את הפסח, בראשון בארבעה עשר יום לחודש' - בגנות ישראל הכתוב מדבר! שלא עשו [במדבר] אלא פסח זה בלבד. וכן הוא אומר: 'הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר?' [14]" עוד כתבו הפרשנים הראשונים, שהיו למניעה זו סיבות מעשיות, שהרי ירד להם מן המדבר, ולא היה להם קמח לאפות מצות, כיצד, אם כן, יעשו את הפסח - "בהיותם [במדבר] בארץ אשר לא עבר בה איש, אין להם רק המן לבדו" [15]. למעשה, גם כבשים לא היו להם במספר מספיק לקרבן פסח, שהרי במדבר הצחיח אין מרעה לצאן כי אם במקומות בודדים. מסיבה זאת, כששאלו העם בשר, אמר משה לפני ה': "הצאן ובקר ישחט להם - ומצא להם?" [16] מעתה, שהיו סיבות הלכתיות ומעשיות שמנעו מישראל לקיים את הפסח במדבר, מה הוא, אפוא, הגנאי? הדבר מתבאר מדבר' המדרש: "תנאים עשה הקב"ה עם ישראל עד שהם במצרים, שאינו מוציאם משם אלא על מנת שיעשו לו משכן וישרה שכינתו ביניהם" [17]. מטרת היציאה ממצרים היתה - עבודת האלקים בהקרב קרבנות, ואילו, למעשה, ארבעים שנה עברו על ישראל - ולא עשו אלא פסח אחד. נמצא, שבגללם, ובעוונם של ישראל נגזר עליהם שיטוטו במדבר ארבעים שנה, ובמקום

להודות לה' ביום זה בהגיע חג החירות ממצרים – נשאר המשכן בשיממונו, כשהוא שובת משמחת העבודה כל שנות המדבר, ואין לך גנאי גדול מזה.

שבט לוי הקריב קרבנות ועשה פסח ארבעים שנה: מצינו דעת תנאים הסבורים, ששבט לוי הקריב את עולת התמיד במדבר ארבעים שנה: "שבטו של לוי שלא עבדו עבודה זרה, הן הקריבו אותה" [18]. עוד מצינו דעה, ששבט לוי הקריבו קרבן פסח לעצמם: "ר' שמעון בן יוחי אומר: ישראל לא היו מקריבים [כלל] ומי היה מקריב? שבטו של לוי! שנאמר: 'ישימו קטורה באפך וכליל על מזבחך'... ישראל עבדו עבודה זרה [בעגל] ושבטו של לוי לא עבדו עבודה זרה, שנאמר: 'כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו'... ישראל לא היו נמולים, ומי היה מל? - שבטו של לוי [ולכן הקריבו]" [19].

ב'פסח מדבר' התחדש דין 'פסח שני': דין פסח שני התחדש בעת שעשו ישראל את הפסח הראשון במדבר, ככתוב: "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא... ויאמרו האנשים ההמה אליו: אנחנו טמאים לנפש אדם, למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במועדו!" [20] ומבואר בדברי חז"ל: "ויהי אנשים אשר היו טמאים" - מי היו? - נושאי ארונו של יוסף היו - דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: משאל ואלצפן היו, שנטמאו בנדב ואביהוא. ר' יצחק אומר... אלו היו יכולים ליטھر [לפני יום י"ד] ולמי היו טמאים? - למת מצוה!" [21]

L

הקרבת קרבן פסח במשכן

בעת הקרבת קרבן פסח במדבר, נראים הכהנים, כשהם שוחטים את הקרבנות לבני החבורות משנים עשר שבטי ישראל. היה זה הפסח הראשון בו חגגו ישראל את חג הפסח כבני חורין במדבר לרגלי הר סיני.

מקורות:

- [1] שמות ג, יב.
- [2] שמות ה, א.
- [3] שמות יב, כה.
- [4] שמות ו, ח.
- [5] מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה יב, וראה שמות כג, לא.
- [6] ככתוב: בראשית טו, יח: "ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדל נהר פרת". על חבל סיני ושייכותו לארץ ישראל ראה בהרחבה בספר 'אוצר ארץ ישראל' ח"ב, לרב ישראל אריאל שליט"א.
- [7] ועיין משך חכמה שם.
- [8] במדבר ט, ב - ג.
- [9] שם פסוק ה.
- [10] רש"י במדבר ט, א.
- [11] בגלל שלא היתה רוח צפונית, ויש סכנה במילה, ראה יבמות עב, א; טעמים אחדים.
- [12] ראה יהושע ה ובמפרשים.
- [13] ראה חגיגה ו, א; וברש"י שם. רש"י מסכת יבמות עב, א.
- [14] 'ספרי' במדבר בהעלותך פסקא סז.
- [15] אבן עזרא במדבר ט, א.
- [16] במדבר יא, כב.
- [17] ראה במדבר רבה ג, ו. וכן במדבר רבה יב, ו.
- [18] דעת רבי עקיבא חגיגה ו, ב.
- [19] 'ספרי' במדבר בהעלותך פסקא סז.
- [20] במדבר ט, ו.
- [21] סוכה כה, א; ספרי פסקא סח; מדרש אגדה במדבר ט, ו.